

Milda DANYTĖ

Literatūrinis ar istorinis kūrinys? Angelės Lauciūtės *Barakudos dienoraštis,* *arba lietuvaitės įspūdžiai Kanadoje*

Santrauka: Įvertinti Angelės Lauciūtės autobiografinį kūrinį *Barakudos dienoraštis, arba lietuvaitės įspūdžiai Kanadoje* nėra paprasta. Straipsnio tikslas – analizuoti tekstą kaip istorinį dokumentą ir dienoraščio pavyzdį. Tokio pobūdžio analizė leidžia tvirtinti, kad knyga turi tam tikrą vertę, nors tuo metu, kai ji buvo išleista (2001), sudarė skandalingo rašinio įspūdį, buvo populiarūs tarp skaitytojų, tačiau literatūros kritikų liko neįvertinta. Praėjus ilgesniam laikui, galima pastebėti tai, jog Lauciūtė sugebėjo užfiksuoti nemažai faktų iš sovietinės Lietuvos ir lietuvių diasporos gyvenimo. Jos dienoraštis, nors kaip ir dauguma tokio žanro pavyzdžių, kartais nenuoseklus, dažnai ne itin išsamiai pristatantis įvykius ir įspūdžius, tačiau parodo natūraliai svyruojančią ir kartais prieštaraujančią pačiai sau migrantės tapatybę. Dienoraščio protagonistė kartais neigia savo „barakudos“ prigimtį (imigrantės, kuriai svarbu ne meilė, o išskaičiavimas, nes išeivijos pensininką gundo ją vesti), kartais ji tiesiog save pristato kaip tokią.

Raktiniai žodžiai: autobiografiniai kūriniai, dienoraščiai, migrantės „barakudos“, Toronto lietuvių bendruomenė, imigracija, santuoka ir pilietybė, lietuvių migrantės Kanadoje XX a. pabaigoje.

Angelės Lauciūtės 2001 m. išleista knyga *Barakudos dienoraštis, arba lietuvaitės įspūdžiai Kanadoje* – vienas pirmųjų ir ryškesnių naujų lietuvių migrantų autobiografinių tekstų. Knyga, kurios apimtis 262 puslapiai, išleista kukliai, bet tvarkingai, iliustruota dešimčia nuotraukų. Leidėjas anotacijoje atsargiai pristato kūrinį, kaip parašytą „dienoraščio forma“, ir labai aptakiai apibūdina turinį: „autorė pasakoja <...> apie imigrantės gyvenimą ir artimo žmogaus sunkią ligą bei mirtį. Knygoje taip pat gausu vaizdų iš Kanados

ligoninių kasdienybės, tenykštės medicinos praktikos realijų“⁴¹. Tačiau galiniame viršelyje esančioje anotacijoje Lauciūtė jau visai kitaip apibūdina tekstą, stengiasi sudominti skaitytojus: „Veržiausi į Laisvę, skubėjau pas savo brangius tėvynainius – į išsvajotą svetimą šalį, kurioje buvau ‚pakrikštyta‘, kaip ir daugelis dabartinių imigrančių iš Lietuvos, nauju vardu – Barakuda – plėšrūne žuvimi. Nežinau, ar galiu pavadinti Laime ten pradėtą gyvenimą. Teatsako naktimis rašytas mano dienoraštis“⁴².

Minėtoje anotacijoje labai taikliai įvardyta pagrindinė knygos tema, kuri ir pritraukė Lietuvos skaitytojų dėmesį. Be abejo, jau žinoma, kad lietuvių išėivijos atstovės buvo vadinamos „barakudomis“, kai atsidūrusios emigracijoje sau kėlė tikslą – kuo greičiau surasti pagyvenusį išėivį, ištekėti už jo, taip įgyti Amerikos, Kanados ar Anglijos pilietybę. „Barakudos“ siekė vedybų tam, kad galėtų gyventi geriau nei tėvynėje, pasilikti migracijos šalyje, o tapus našle paveldėti namą ir turtą. Tokio plano įgyvendinimui ryžosi ne viena lietuvaitė, kai Michailo Gorbačiovo *perestroikos* laikais Lietuvos gyventojams atsivėrė galimybės vykti svetur turistų statusu. Barakudos fenomenas nebuvo naujas ar išskirtinai lietuviškas: XX a. 9 dešimtmečio antrojoje pusėje, prasidėjus Rytų Europos komunistinės sistemos žlugimui, tokios migrantės iš Ukrainos, Lenkijos, Tarybų Sąjungos ir kitų Rytų bloko šalių plaukte plaukė į Vakarų šalyse esančias diasporos bendruomenes. Apie tokio tipo moteris buvo kuriami filmai; ukrainiečių kilmės Anglijos rašytojos Marinos Lewycka romanas *A Short History of Tractors in Ukraine*² (2005) tapo bestseleriu.

Terminas „barakuda“ savaime turi stiprią neigiamą konotaciją. Šios migrantės buvo sutinkamos su panieka, kuri ypač pasireiškė tuo istoriniu laikotarpiu, kai lietuvių diaspora gyveno svaiginančioje viltyje pagaliau atkurti tėvynės nepriklausomybę. Tuo metu buvo manoma, jog emigruoti iš Lietuvos buvo savotiška tėvynės išdavystė. Bendra išėivijos nuomonė apie barakudas buvo tokia: šios migrantės, linkusios manipuluoti ir apgauti senus vienišus vyrus, kėsinasi pasisavinti sunkiai uždirbtą turtą, o paskui juos palikti. Išėiviją pašiurpino jų elgesys, ir tai metė šešėlį ant idealizuotos tėvynės paveikslu.

Straipsnio tikslas – išanalizuoti Lauciūtės kūrinį ir kaip istorinį dokumentą, ir kaip dienoraščio žanro pavyzdį. *Barakudos dienoraštį* priskirti istoriniam dokumentui gali būti netikslu: kūrinys parašytas kaip labai

asmeninio pobūdžio, turintis skandalingą atspalvį tekstas, o iš istorinio dokumento tikimasi visiškai kitokių bruožų. Tačiau pati autorė apdovanota kai kuriais istorikams ir sociologams būdingais bruožais: smalsumu stebint naują pasaulį, kuriame ji bando įsitvirtinti, puikia atmintimi smulkmenoms ir noru jas aprašyti dienoraštyje.

Lauciūtė domina seniai Kanadoje įsikūrusių lietuvių ir jos tėvynėje gyvenančių lietuvių skirtumai. Jau pačioje teksto pradžioje iškyla jos noras pristatyti Lietuvos skaitytojams tai, ką ji pastebi. Autorė pasakodama apie tai, kaip ji su dukryte neturėdama kur apsistoti su dideliu nerimu skrenda į Kanadą, nutraukia pasakojimą tam, kad galėtų paaiškinti, jog Kanados lietuviai „taria ir rašo: *Montrealis*, nors Lietuvoje visuotinai priimta forma yra *Monrealis*“³. Atvykusi į Torontą ji susidomi anglų-lietuvių kalbų mišiniu, kurį vartoja pokario metais ten apsigyvenę lietuviai: „Važiuojame į maisto prekių parduotuvę apsipirkti. Vietiniai lietuviai sako – apsišopinti (angliškai *shop – parduotuvė*)“⁴. Praėjus keletui mėnesių nuo jos atvykimo į Kanadą, ji apibendrina tai, ką yra girdėjusi: „čia yra daug sulietuvintų žodžių“, kurie sudaromi pridedant lietuvišką galūnę, pavyzdžiui, „tiketas, karas“ (angl. *ticket, car, bilietas, automobilis*)⁵. Ji nekritikuoja išėivių kalbos, net bando ją išmokti ir tvirtina, kad „naujadarais greičiau ir lengviau susikalbama“⁶. Lauciūtė paaikškina ir kasdien vartojamų terminų skirtumus, pavyzdžiui, kaip paprastai paaikškinamas buto išplanavimas: „turi dviejų kambarėlių butą, kaip užsienyje įprasta sakyti: vieno miegamojo“⁷.

Tekste ilgesni komentarai atsiranda autorei aiškinant specifinius migracijos šalies ir tėvynės buitinius skirtumus. Lauciūtė išvažiavo iš Lietuvos ekonominio nuosmukio metu, todėl jai į akis ypač krito tai, kad Kanadoje kasdienis gyvenimas pasižymi aukštesniu ekonominiu lygiu nei Lietuvoje. Apsistojus pas vyresnio amžiaus tėvynainius autorė nustebina

ne tik tai, jog ją vaišina restorane gamintomis vištų šlaunelėmis, bet ir pati maisto kokybė: „čia gražios, geltonos, apskrudusios ne šlaunytės, o visos šlaunys“, ir tvirtina, kad jeigu tokios ir pasitaiko Lietuvoje, jos „keliauja po prekystalius į draugų partinių, pardavėjų ir jų bičiulių puodus, o mums, eiliniams, lieka – pamėlusios, dar su plunksnomis, o kad būtų didesnis svoris – su visais viduriais vištytės“⁸. Panašią situaciją ji pastebi, kai gerus batus Lietuvoje galima gauti „tik per pažintį“, o Kanados parduotuvėse randa „visokiausių rūšių, vieni už kitus gražesni, ir visi odiniai“⁹. Su ironija ji charakterizuoja Lietuvos vyrus pastebėdama, kad nors tai ir nėra blogiausias atvejis, kai paliekama žmona su vaikais arba tampa alkoholikais, bet pašiepiami tokie, kaip draugės Stasės vyras gydytojas, kuris „gal ir neblogas <...> bet jai nieko nepadeda, mažai uždirba, nes kyšių neima“¹⁰. Paskutinė pastaba sukelia juoką, nors nėra aišku, ar čia atskleidžiamas pačios autorės požiūris, kad korupcija Lietuvoje yra įprastas kasdienis reiškinys. Kanadoje nedidelį pavydo jausmą jai sukelia senyvo amžiaus lietuvės, kurios susirenka Kūčių pamaldų metu „išsipuošusios brangiais kailiniais, skrybėlėtos <...> Tai ne Lietuvos močiutės, suvargusios, ištinusiomis nuo darbų rankomis, su lazdelėmis. Su tokiais apdara, kaip matau čia, Lietuvoje būtų pavojinga – apiplėštų“¹¹. Tokie kandūs pastebėjimai leidžia suprasti migrantės apsisprendimą palikti tėvynę, tačiau juos galima vertinti ir kaip paliudijimus apie buitį ir gyvenimo kokybę tarybiniais metais.

Pasitaiko atvejų, kai Lauciūtė rašo kaip sociologė mėgėja; ją domina socialiniai papročiai, ypač tie, kurie aiškiai skiriasi nuo Lietuvos, pavyzdžiui, Toronto lietuvių katalikų bažnyčia su kavine rūsyje ir pamaldų laikymo būdas: „Pats Juozas į mišias neina, lieka kavinėje, kur rūko, geria kavą, šnekučiuojasi su kitais parapijiečiais. Pirmą kartą matau, kaip dalija šv. Komuniją be išpažinties <...> Aš bijau stoti į eilę, nes buvau įpratusi pirma

išpažinti nuodėmes. O per mišias žmonės vienas kitam linki ramybės ir paduoda ranką. Toks palinkėjimas labai maloniai nu-teikia. Lietuvoje to nebuvo. Bažnytėlėje tik pagyvenę žmonės, jaunimo nematyti. Gal kad vasara, dauguma išvažinėję“¹². Šiems komentarams vertės suteikia jų sąlyginis pilnumas; migrantė lygina dviejose lietuviškose katalikiškose bažnyčiose 1990 m. praktikuotą specifinę tvarką; tokiu būdu kūrinyse suteikia informacijos ir leidžia apibūdinti ir Kanados lietuvių, ir Lietuvos katalikų bažnyčių to laikotarpio papročius.

Lauciūtė nesigilina į Kanados politiką, bet labai tiksliai užfiksuoja smulkmenas apie Toronto miesto rajonus, gatves, parkus ir ligonines. Galima sekti žemėlapyje jos ilgus pasivaikščiojimus Toronto miestu. Taip pat ji smulkiai aprašo komercines ir privačias vietas, kurias galima pavadinti pigesnės prekybos vietomis, užfiksuoja kainas, kurias jai tenka mokėti už geresnius batus, pigesnes bandeles ir kitus pirkinius. Tokiu būdu ji kuria tai, ką galima pavadinti smulkmenų tikrove, o realistinis vaizdavimas stiprina rašytojos autoritetą.

Rašydama apie Toronto lietuvių bendruomenę Lauciūtė nesidomi išeivijos istorija ar struktūra, bet gana nuodugnai gilinasi į kai kurias pagrindines bendruomenės institucijas, su kuriomis ji turi reikalų – Prisikėlimo parapiją, pensionatą „Vilnius Manor“, kuriam gyvena ligoti ar senyvo amžiaus išeiviai, ir kur ji kartkartėmis įsidarbina virėja, laikraštį *Tėviškės žiburiai*. Autorė pabrėžia faktą, jog talpinant į laikraštį pirmąjį skelbimą už jį mokestis neimamas¹³. Visos jos fiksuojamos pastabos dažniausia praktinio pobūdžio, kylančios iš migrantės specifinės patirties.

Šių laikų istorikams gali būti naudingos žinios ir peripetijos, kurias Angelei Lauciūtei tenka pereiti Lietuvoje 1990 m., kad galėtų nusipirkti bilietus sau ir dukrai skrydžiui į Kanadą, o ten įsikūrus, ištekėti už Kanados piliečio; taip pat tekste minimi faktai, kiek

daug dokumentų reikia paruošti tam, kad galėtų dukrelę išleisti į Kanados mokyklą, o vėliau bandyti įsigyti Kanados pilietybę. Tarp vertingų prisiminimų reikėtų paminėti faktus ir nutikimus, kuriuos autorė laikas nuo laiko pateikė iš tarybinės Lietuvos gyvenimo, pavyzdžiui, nemalonumus su milicija, kai ji vyko iš Vilniaus į Kauną ir turguje pabandė parduoti seną paltą. Tuo metu, kai 2001 m. buvo išleistas *Barakudos dienoraštis*, tokio pobūdžio informacija atrodė pernelyg paprasta ir visiems žinoma, kad būtų galima ją pavadinti istorine, tačiau, praėjus 15 metų, jaunesniems Lietuvos skaitytojams ji yra negirdėta. Pagaliau galima abejoti tuo, kad raštu bus užfiksuoti šie labai kasdieniški faktai apie XX a. pabaigos tarybinio laikotarpio ar išėmimo gyvenimą.

Tačiau nusivils tie istorikai, kurie *Barakudos dienoraštyje* ieškos faktų apie tuometinius politinius įvykius Lietuvoje ar Kanados lietuvių bendruomenės reakcijas į juos. Atgimimo laikotarpį autorė pamini tik vienu sakiniu („Lietuvoje prasidėjo Atgimimas“) diskusijoje apie sunkumus, išskylančius ruošiantis kelionei į Vakarų: „Išleis ar neišleis? <...> Būčiau laimingiausia žemėje. Išsivežčiau dukrą (jai tik dešimt metų) į laisvę, į šviesą“¹⁴. Ji net nepagalvoja apie tai, kad būtent šiuo periodu laimės, laisvės ir šviesos ji galėtų rasti gimtinėje. Lauciūtė rodo tikrą ir nuoširdų susirūpinimą tėvynės likimu tik aprašydama 1991 m. sausio 13-osios įvykius. Pirmųjų žinių ji sulaukia iš vyro Antano: „susijaudinęs <...> matęs labai trumpą kadra apie Lietuvą: tankai, kareiviai ir minios žmonių. Aš tuoj skambinu į Lietuvių bendruomenės namus <...> ten prie telefono budi moteris, kuri susisiekiama su Lietuva ir viską žino <...> Baisu. Man gėda, kad šiandien aš čia, o ne kartu su Lietuvos žmonėmis“¹⁵. Ji jau buvo apsisprendusi grįžti į tėvynę sutvarkyti tam tikrų neįvardytų reikalų, ir savo norą įgyvendina. Nors ji ir gundoma pasilikti Vilniuje („įvairūs mitingai <...> paskaitos apie Lietuvos istoriją“¹⁶),

tačiau ji nusprendžia, kad protingesnis sprendimas – grįžti su dukra pas vyrą Antaną į Torontą. Tolimesniame tekste autorė Lietuvos įvykiams dėmesio beveik neskiria.

Norint suprasti priežastį, kodėl kūrinyje tik fragmentiškai kalbama apie svarbius istorinius įvykius, reikia atsiminti autobiografinio žanro kūrinių savybes. Literatūros specialistai pabrėžia, kad visose autobiografiniuose kūriniuose pagrindinis principas yra laisvas autoriaus pasirinkimas, kokią informaciją į kūrinių įtraukti, o ką palikti nušalėje¹⁷. Rašytojas gali apsiriboti visuomenės veikla ar, atvirkščiai, tik atpasakoti vaikystės išgyvenimus. Šiam žanrui yra būdingi perėjimai nuo vienos temos prie kitos, vienu sakiniu aprašomas daug metų trunkantis laikotarpis, o trumpam, bet autoriui prasmingam įvykiui aprašyti paskiriama daug puslapių.

Asmeninė pasirinkimo laisvė daugiausia jaučiama Angelės Lauciūtės pasirinktame autobiografinio žanro kūrinyje – dienoraštyje. Nors leidėjo anotacija tekstą apibūdina nelabai aiškiai, „dienoraščio forma“ neakcentuojama (lyg sakyty, kad tikro dienoraščio nebuvo), mano nuomone, teksto pagrindas buvo dienoraščiai. Galbūt ir ne taip romantiškai, kaip Lauciūtė tvirtina galiniame viršelyje („naktimis rašytas mano dienoraštis“), vis dėlto autorė dažnai teigia, jog ji rašanti dienoraštį. Lauciūtė mini, kad gyvenimo įvykius aprašo sėdėdama parke Kanadoje, kur aplink žaidžia prižiūrimi vaikai, tai daro ir pilietybės pamokose: „kol vyksta pokalbiai lenkų kalba, aš papildau savo dienoraštį ar rašau laišką“¹⁸. Kita vertus, kai kurios teksto dalys turi labai tipiską dienoraščio formą. Pavyzdžiui, yra įprastas būdas rašyti dienoraštį chronologiškai, kiekvieną dienoraščio skyrių pradedant esamos dienos data. Literatūros specialistai pabrėžia tai, kas labai matoma ir Lauciūtės atveju, kad dienoraščio autoriams būdinga nuolat pristatyti save, paaiškinti, jog jie atpasakoja tai, ką matė ar girdėjo¹⁹.

Dienoraščiui būdingos itin asmeninio pobūdžio temos, kurios gali būti banalios, kasdienės, nes šiam žanrui nebūdingos jokios iš anksto nustatytos taisyklės ar reikalavimai²⁰. *Barakudos dienoraštyje* išryškėja tai, jog skirtingos sekcijos gali būti ir vieno sakinio ilgio ar tęstis iki keleto puslapių; galima rašyti kasdien, tačiau dauguma dienoraščių tokiu nuoseklumu nepasižymi. Dienoraščio formata lemia rašantysis, kuris pasirenka, apie ką pakartotiniai norėtų rašyti. Reikėtų pabrėžti, kad dauguma dienoraščių rašomi pačių autorių asmeniniam skaitymui ir visiškai nėra galvojama apie galimą jų publikavimą²¹. Viena dienoraščio žanro specialistė mini, jog autoriai dažnai cenzūroja savo dienoraščius, ir ne tik nepamini svarbių faktų, bet ir naudoja slapyvardžius bei kodus ar, perskaitę tai, ką parašę ankščiau, išbraukia sakinius ar net išplėšia lapus. Yra pasitaikę atvejų, kai autoriai sudėgino savo ilgų metų darbą²².

Tiriant *Barakudos dienoraščio* atvejį galima spėti, kad galutinis tekstas buvo redaguotas, papildytas, nors jo pagrindas yra Lauciūtės dienoraščiai. Ar galima tuomet kalbėti apie „dienoraštį“? Mano įsitikinimu, tai leidžia labai daug išlikusių dienoraščiams charakteringų savybių. Viena iš jų – nenuoseklumas. Autorė nerašo perėjimų nuo vienos dienos pasakojimo į kitą. Pavyzdžiui, 1995 m. rugpjūčio 20 d. Lauciūtė labai piktnasi – „tai pasako ponios Onos laiškas *Tėviškės žiburiuose*, kur ji svaido kaltinimus lietuvaiteis, esą, kaip jos išdrįstančios atvažiuoti į Kanadą arba JAV, susirandančios tarnaitės darbą, o kartais net ištekančios“²³. Lauciūtė prieštarauja ponios Onos teiginiams, o pasakui perduoda „darbdavių kaimynės“ paaiškinimą, kad ponია Ona „Lietuvoje buvo komunistė ir dirbo kolchoze valdininke“²⁴, taip duodama suprasti, kad šios moters teiginiais tikėti negalima. Tačiau kitame dienoraščio, parašyto rugpjūčio 29 d., skyriuje pykčio jau visiškai nebelieka; jame ilgai ir linksmai pasakojama apie apsilankymus Kanados

„išpardavim[uose] prie namų (garage sale)“. Ją ypač domina drabužių pasiūla: „Gerą daiktą nuperku už dvidešimt penkis centus. Rodos, pirkčiau ir pirkčiau. Mintyse Lietuvoje atidarau parduotuvę, sukabinu, dėstau savo prekes. Jau ir litai mano kasoje auga, o aš laiminga juos skaičiuoju. Nei namus valyti, nei koldūnus kočioti. Tik pirk ir parduok“²⁵.

Ši ilgesnė citata puikiai atskleidžia tipiską lietuvaiteis dienoraščio naratyvinį stilių ir kartu Lauciūtės dvilypį požiūrį į tapatybę. Jaučiama, jog autorei atsipalaidavus, ji mintimis natūraliai grįžta į Lietuvą, įsivaizduoja tikrai malonų gyvenimą toli nuo Kanados. Tėvynės nostalgija nėra dažnai įvardijama *Barakudos dienoraštyje*, bet galima ją išvelgti pareiškimuose, kad ji serganti depresija, migravusi į Kanadą praranda „asmens su išsilavinimu“ socialinį statusą.

Labiausiai autorę dominantanti tema – paprasti darbai, kuriuos ji dirba Kanadoje. Kai kurie skaitytojai gali teigti, jog *Barakudos dienoraštis* yra menkavertis kūrinys, kuriame nuobodžia ir smulkmeniškai pasakojama apie namų valymą, ruošiamų parduoti koldūnų gamybą, nepaklusnių vaikų priežiūrą. Literatūrologė Estelle'a Jelinek teigia, kad literatūros studijose moterų gyvenimo patirtis dažnai traktuojama kaip „nereikšminga“ (angl. *insignificant*)²⁶. Moterų autobiografiniai tekstai neatitinka vyrų nustatytų normų apie istorijas sąvokos ir yra kritikuojami kaip „nenuoseklūs“ naratyvai, pasižymintys fragmentiškumu bei vientisumo trūkumu: Jelinek pastebi, kad šios savybės charakterizuoja ir daugelio moterų kasdieninį gyvenimą bei natūraliai atsispindi jų tekstuose, ypač tuomet, kai pasirenkama laisva dienoraščio forma²⁷. Lauciūtės dienoraštyje pagrindinė tema – migrantės pastangos užsidirbti svetimajame šalyje, kurioje jos išsilavinimą liudijantys diplomai nėra pripažinti. Jai ypač svarbu detalai ir tiksliai užfiksuoti net ir paprasčiausius darbus, pavyzdžiui, namų valytojos. Autorei svarbu įrodyti, kiek daug

laiko ir kruopštumo ji skiria kiekvieno darbo atlikimui.

Tačiau galima ir kitokia šio Lauciūtės kūrinio analizė – daugumą autobiografinių raštų įprasta analizuoti žvelgiant į tapatybės aspektą. Tema yra labai natūrali, naratyviniame tekste atskleidžiama migrantės patirtis paliekant gimtąją šalį ir sunkus įsikūrimas svetur. Labai svarbu ir tai, jog migracija reiškė ir persikėlimą iš komunistinės sistemos į kapitalistinę. *Barakudos dienoraštyje* tapatybės tema nėra tokia akivaizdi kaip darbo tema. Autorė nėra linkusi dažnai ar ilgai apmąstyti savo kelionės prasmės. Akivaizdu, jog jai nepavyksta apsispręsti, kokia jos dabartinė tapatybė, kokius jausmus ji jaučia Tėvynei ir Kanadai; nepavyksta išsiaiškinti ir savo jausmų Kanados išeiviui ponui Antanui, kuris ją veda. Nors rašymo metu ir vėliau ruošiant knygą leidybai ji gali apsvarstyti ir pasirinkti, ką norėtų pasakyti, o kokius dalykus geriau nutylėti, susidaro įspūdis, kad jai sunku nuspręsti, kokios tapatybės elementus reikėtų akcentuoti. Knygos pradžioje ji apibrėžia save kaip Lietuvos patriotę, dalijasi prisiminimais, kai 1952 m. dar būdama paauglė kartu su drauge „nuplėšėme miestelyje visas raudonas vėliavas“²⁸. Tačiau jau tame pačiame puslapyje užfiksuotas ir kitas visiškai nenuoseklus atsiminimas apie vaikystėje girdėtą ir ją stipriai paveikusį motinos pasakojimą, kai brolis siuntęs iš Amerikos pinigus. Ji pripažįsta, kad tuomet jos sąmonėje susikūrė Amerikos, kaip rojaus, vaizdinys, pavadintas „svajone“, kuri XX a. 9 dešimtmetyje jau tapo pasiekiamą: „O kodėl man nepamėginus? Kodėl nepaieškojus Laimės pasaulio labirintuose?“²⁹ Susidaro įspūdis, kad autorė nejaučia jokio prieštaravimo tarp dviejų tapatybių – patriotė ar būsima emigrantė. Tokia samprata nepakinta iki pat teksto pabaigos.

Kad ir koks buvo didžiulis noras įsikurti Kanadoje, Lauciūtė ne kartą emocionaliai reaguoja į mintį, jog ji galėtų būti įvertinta kaip „barakuda“. 1992 m. gegužės 15 d.

skiltyje, kuri įvardyta antrašte „Barakuda“, Lauciūtė bando save apginti, kad ji nėra tokia. Autorė pasakoja apie jos ir vyro Antano kelionę į kapų lankymo dienos iškilmes lietuvių kapinėse netoli Toronto. Po oficialios ceremonijos, kai ji maloniai šneka su kitais susirinkusiais nepažįstamais žmonėmis, viena išeivijos moteris ramiai išsako nuomonę: „pas mus pilna barakudų iš Lietuvos“. Paklausta, ką reiškia ši sąvoka, išeivė Lauciūtei paaiškina: „Jos barakudos, tikrai, atvažiuoja dykaduonės, išardo šeimas, išvilioja pinigus, paskui vyrus pameta ir pabėga. Tinginės, baltarankės, komunistės. Jei jau iš sovietų – žmogum niekada nebus“³⁰. Kyla klausimas, kiek šitą definiciją galima pritaikyti Angelei Lauciūtei? Dienoraštis paliudija, kad ji nėra tinginė, Kanadoje dirba labai sunkiai, o Lietuvoje nebuvo komunistų partijos narė, nors jos vyras ir buvo saugumo kurjeris. Dienoraštis mini ir tai, kad ji nepalieka sunkiai sergančio vyro Kanadoje, pasiaukojančiai jį prižiūri paskutinėmis jo gyvenimo dienomis.

Nežiūrint šių aplinkybių autorė pati save įvardija kaip „barakudą“. Kaip jau buvo minėta teksto pradžioje, autorė atskleidžia savo svajonę tapti viena iš tų užsieniečių, kuriuos ji mato Vilniuje: „visada besišypsą, savimi pasitikintys, apsirengę šviesiais drabužiais“, jeigu tik galėtų išvažiuoti iš komunistinės šalies, „spygliuotomis vielomis apraizgyta, geležimi apkaustyta“, kur ji, kaip ir kiti – „vergai“³². Vėliau autorė aprašo 1990 m. gruodžio 5 d. migracijos kelionę: „pagaliau už tam tikrą rublių sumą nusiperku kvietimą“³³. Išvažiavimas iš Lietuvos tampa paženklintas netikru kvietimu ir kyšių gausa. Šiame epizode atskleidžia stereotipu tapęs „barakudos“ ryžtas pasiekti tai, ką nori, nepaisant jokių kliūčių ar įstatymų. Autorė tarsi nejaučia, kokį įspūdį skaitytojams daro jos prisiminimai, todėl dar paaiškina, jog „prieš kelerius metus“ turėjo vilčių būti iškviesta į Čikagą vienos draugės pusbrolio: „ir gražus, ir turtingas, ir ne toks

jau senas... Deja, sužinojau, kad nuvažiuoju to-
kia virėja iš Lietuvos, apsuko galvą³⁴. Tekste
jaučiamas kartėlis dėl prarastos puikios gali-
mybės patekti į išsvajotąją šalį.

Pagaliau išsipildžius svajonei nuvažiuoti į
Kanadą, autorė su dukra apsisotja pas vienus
ar kitus atsitiktinai sutiktus Toronto lietu-
vius. Ji visiškai neprieštarauja vietinių gyven-
tojų raginimui kuo greičiau rasti ją globojantį
vyrą ir domisi visais siūlomais kandidatais,
vienas jų – pensininkas Antanas Martišius.
Tačiau ji nesizavi Antanu. Jis labai tylus, su-
silaikantis, nors rodo dėmesį jai ir dukrytei,
nuveža pasivaikščioti į paplūdimį prie On-
tario ežero. Taip prasideda beveik komišku
tapęs jos bandymas užmegzti reikalingą ryšį
su išėviu, galinčiu ją vesti. Nors jai nėra dide-
lių sunkumų bendrauti su mažai pažįstamais
žmonėms, su Antanu „kalba nesimezga“ ir
„kažkaip nesmagu, kažkaip net gėda“³⁵; ji iš
tiesų pasijaučia tikra barakuda, besistengian-
ti privilioti vyrą, kuris jai net labai patin-
ka. Tačiau ji nenuleidžia rankų: „Nors mes ir
tylim, bet gal jam nėra sunku. Man sunku.
Bet aš jau seniai atpratau rūpintis savimi“³⁶.
Kai viltis ištekėti beveik dingsta ir ji nusprendžia
pažinties su Antanu nebetęsti, situacija
pasikeičia, jis netikėtai pasiūlo jai ir dukrai
parodyti savo namus. Migrantė labai greitai
susivokia, ką reikėtų pasakyti šioje situacijoje:
„Tiek daug kambarių! Priimkit mus, mes
jums valysim namą, padėsime ruošoje <...>
Priimkit, ponas Antanai. Va, jums reikia va-
lyti langus, skalbti užuolaidas... Aš viską pa-
darysiu“³⁷. Šiame gundymo epizode išryškėja
Lauciūtės pragmatiskumas, kuris tuo metu
tik atbaido Kanados išėvį.

Praėjus dešimčiai dienų, dienoraštyje at-
siranda įrašas: „pagaliau ponas Antanas mus
priima gyventi“³⁸. Jis padeda rasti darbą, ta-
čiau vis dar nelinkęs įsipareigoti dėl jų bend-
ros ateities. Šiuo periodu užsimezga dar vie-
na pažintis: vietinė lietuvė ją supažindina su
ūkininku Maksu, kilusiu iš Liuksemburgo,
maloniu ir kur kas linksmesniu nei Antanas.

Nors Lauciūtė angliškai moka vos vieną kitą
sakinį, jie greitai pripažįsta, kad vienas kitam
patinka. Taip ji pagaliau randa būdą, kaip iš-
judinti tylintį Antaną. Sugrįžusios į Torontą,
jos pamato, kad vyras nerimauja: „mūsų lau-
kia Antanas. Suprantu, kad laukia, nes dar
nespėjus paspausti skambučio durys jau ir
atidarytos“³⁹. Išklausęs apie Maksą, Antanas
išsako savo požiūrį: gyventi kaime nemaloni,
dukra neturės kur lankyti mokyklos, dar-
bas ūkyje sunkus ir purvinas. Rugsėjo 24 d.
skiltyje Antanas daugiau savo nuomonės ne-
reiškia, tik „giliai atsidūsta“⁴⁰ ir pradeda savo-
tišką pirsimąsi, kuris paremtas pirkiniais. Jau
kitą dieną jis nusiveža jas į prekybos centrą,
 kuriame lietuvė negali atsigėrėti gražiais ba-
tais, o dukra – lėlėmis barbėmis.

Lauciūtei pasiskundus, kad niekas nesido-
mi iš Lietuvos atvežtais parduoti lietuviškais
tautiniais drabužiais, rugsėjo 28 d. Antanas
juos nuperka už du tūkstančius dolerių ir
tą pačią dieną vėl veža jas į parduotuvę, ku-
rioje ji nusižiūrėjusi batus, kainuojančius jai
neįkandamą sumą – 45 dolerius: „Antanas
vėl siūlosi sumokėti. Aš tyliu, o jis taip pat
tylėdamas sumoka“⁴¹. Praėjus porai savaitių,
lietuvė vėl „meta kortą“ dėl kito kandidato į
būsimus vyrus ir tiesiai sako Antanui: „mė-
ginsiu kalbinti poną Maksą, gal sutiks mane
vesti“. Antanas supyksta; ji tęsia pokalbį, ga-
liausiai jis ištaria: „reikėtų susituokti <...> ir
liepia man apie tai pagalvoti“⁴². Dokumen-
tai greitai sutvarkomi, ir po dviejų savaitių,
lapkričio 1 d. įvyksta kuklios vestuvės.

Nebūtų galima teigti, jog ištekėjusi už
Antano ji išardo jo šeimą, nes jis yra vien-
gungis ir, nors gyvena patogiai, tačiau nėra
turtuolis. Angelė visą laiką jaučia, kad jis ver-
tina jos darbštumą, nors ir nemoka nuomos
mokesčio už savo ir dukros apgyvendinimą
jo namuose. Tačiau jiems nutarus susituokti,
Prisikėlimo parapijos klebonas, kuris ankš-
čiau buvo jiems draugiškas, supyksta ir atsi-
sako juos sutuokti, todėl Angelė su Antanu
priversti apeigas užsakyti nekatalikiškoje

bažnyčioje. Kiek vėliau, susitikime su imigracijos skyriaus darbuotoja dėl santuokos pripažinimo Kanadoje pareigūnė primygtinai klausia Lauciūtės: „Do you love him?“⁴³. Migrantė sutrinka ir nesuranda tinkamų žodžių: „Mes niekad apie meilę nekalbėjome. Aiškinu, kad jis labai geras ir man, ir mano dukrai, net Barbę jai nupirko. Slebizavoju, kad tokių vyrų Lietuvoje nėra...“ Pareigūnei pakartojus šį klausimą trečią kartą, Lauciūtė pasako, kad taip, ji mylinti Antaną⁴³.

Visoje knygoje aptinkama tik viena skiltis, kurioje galime įžvelgti ne tik atsakomybės jausmą Antanui, bet ir kiek gilesnius jausmus. 1997 m. kovo 22 d. Antaną ištinka stiprus insultas. Praėjus porai dienų autorė bando „prisiminti ką nors nemalonaus, negero Antano elgesyje, bet nieko negaliu rasti <...> Kai pagalvoju, kad Antanas daugiau nevairuos mašinos, atrodo, baigėsi mūsų gyvenimas Kanadoje. Tarsi matau: veža Birutę į mokyklą, į choro repeticiją, mane į darbą, pas gydytoją, į parduotuves, nepavargdamas, neatsisakydamas, tarsi vienam namuose likus būtų nemalonu. Atrodė, kad taip bus amžinai. Dejuodavome, kad svetimas kraštas, sunkus darbas, nostalgija, vienatvė. Džiaugdavomės, kad esame sotūs, turime namus. Antanas sakydavo, kad jam geriau jau niekad nebebūsią, nes dabar turįs su kuo pasišnekėti, turįs ko laukti, norėtų taip pagyventi dar bent dešimt metų. Dažnai, grįžusi iš darbo, rasdavau jį stovintį prie lango, man dar net neprisilietus prie durų, jas jau atidarydavo. Ir staiga viskas griūva kaip kortų namelis“⁴⁴. Lauciūtė pripažįsta, kad Antanas ją tikrai mylėjęs, tačiau jos spontaniška reakcija į vyro insultą, jo, kaip ištikimo pagalbininko, vairuotojo įsivaizdavimas rodo, kad jis niekad nebuvo tikras jos svajonių išsipildymas.

Vietoj išvadų

Barakudos dienoraščio niekas nepretenduotų įtraukti į Lietuvos literatūros kanoną,

tačiau drąsiai galima tvirtinti, kad kūrinys nėra bevertis nei kaip istorinis dokumentas, nei kaip autobiografinis tekstas. Lauciūtei puikiai tinka dienoraščio struktūra, kuri nereikalauja iš jos didelių stilistinių įmantrumų ir tinkamai organizuoja jos įvairius pamąstymus bei chronologiškai atspindi gyvenimo Kanadoje atpasakojimą. Istorinė medžiaga, kurią daugiausia sudaro tai, kas straipsnyje vadinama „smulkmenų tikrove“, natūraliai įkomponuojama į migracijos patirties naratyvą. Net Lauciūtės nuolatiniai svyravimai tarp vienos ir kitos nuomonės bei nesugebėjimas išspręsti tapatybės klausimo atrodo natūralus, kai kiekviena dienoraščio skiltis atspindi tos dienos nuotaikas.

Nuorodos

- ¹ Lauciūtė A., *Barakudos dienoraštis, arba lietuviškos įspūdžiai Kanadoje*, Vilnius: Spauda, 2001.
- ² *Ten pat*.
- ³ Lewycka M., *A Short History of Tractors in Ukraine*, New York: Viking Press, 2005.
- ⁴ Lauciūtė A., *min. veik.*, p. 5.
- ⁵ *Ten pat*, p. 24.
- ⁶ *Ten pat*, p.73.
- ⁷ *Ten pat*.
- ⁸ *Ten pat*, p. 21.
- ⁹ *Ten pat*, p. 36.
- ¹⁰ *Ten pat*, p. 54.
- ¹¹ *Ten pat*, p. 62.
- ¹² *Ten pat*, p. 70.
- ¹³ *Ten pat*, p. 25.
- ¹⁴ *Ten pat*, p. 34.
- ¹⁵ *Ten pat*, p. 4.
- ¹⁶ *Ten pat*, p. 78.
- ¹⁷ *Ten pat*, p. 100.
- ¹⁸ Olney J., *Autobiography and the Cultural Moment*, in: *Autobiography: Essays Theoretical and Critical*, London: Penguin, 1991; Girard A., *Le journal intime*, Paris: Presses universitaires de France, 1965.
- ¹⁹ Lauciūtė A., *min. veik.*, p. 194.
- ²⁰ Girard A., *min. veik.*, p. 3–4.
- ²¹ Olney J., *min. veik.*, p. 3.

- ²² Girard A., *min. veik.*, p. 4; Wylie B. J., *Reading Between the Lines*, Toronto: Key Porter, 1995, p. 25.
- ²³ Wylie B. J., *min. veik.*, p. 25–26, 32–33.
- ²⁴ Lauciūtė A., *min. veik.*, p. 190.
- ²⁵ *Ten pat.*, p. 190–191.
- ²⁶ *Ten pat.*, p. 192.
- ²⁷ Jelinek E., Women's Autobiography and the Male Tradition, in: *Women's Autobiography: Essays in Criticism*, Bloomington and London: Indiana University Press, 1980, p. 4.
- ²⁸ *Ten pat.*, p. 17–19.
- ²⁹ Lauciūtė A., *min. veik.*, p. 3.
- ³⁰ *Ten pat.*
- ³¹ *Ten pat.*, p. 144.
- ³² *Ten pat.*, p. 4.
- ³³ *Ten pat.*
- ³⁴ *Ten pat.*
- ³⁵ *Ten pat.*, p. 37.
- ³⁶ *Ten pat.*
- ³⁷ *Ten pat.*, p. 38–39.
- ³⁸ *Ten pat.*, p. 40.
- ³⁹ *Ten pat.*, p. 53.
- ⁴⁰ *Ten pat.*, p. 54.
- ⁴¹ *Ten pat.*, p. 55.
- ⁴² *Ten pat.*, p. 60.
- ⁴³ *Ten pat.*, p. 75.
- ⁴⁴ *Ten pat.*, p. 205.

Milda DANYTĖ

A LITERARY OR A HISTORICAL WORK: ANGELĖ LAUCIŪTĖ'S AUTOBIOGRAPHICAL TEXT *DIARY OF A BARRACUDA*, OR A LITHUANIAN WOMAN'S EXPERIENCE IN CANADA

S u m m a r y

It is not particularly easy to evaluate Angelė Lauciūtė's autobiographical work *Barakudos dienoraštis, arba lietuvių špūdžiai Kanadoje* (Diary of a Barracuda, or a Lithuanian Woman's Experience in Canada). This aim of this article is to analyse this text as both a historical document and an example of the diary genre. When the work was published in 2001, it seemed more like a scandalous piece of writing, revealing the problems of migration; it was popular among readers but did not attract any attention from literary critics. Now that time has passed it can be seen that Lauciūtė has a certain talent for reporting factual details from life in Soviet Lithuania and the Lithuanian diaspora in Toronto. At the same time her diary, like many works in this genre,

sometimes lacks coherence and does not offer a deeper interpretation of her experiences. Nevertheless, the text does show how a migrant's sense of identity shifts and exhibits contradictory features. Lauciūtė denies that she was what the Lithuanian diaspora call a 'barracuda', an immigrant woman who persuades an elderly member of the ethnic community to marry her for her financial benefit. On the other hand, in more than one scene she presents herself very much in this role.

Keywords: autobiography, diaries, concept of a migrant woman as a 'barracuda', Toronto Lithuanian community, immigration, marriage and citizenship, Lithuanian women migrants in Canada at the end of the 20th century